

Т. В. КУЗНЕЦОВА, канд. екон. наук, доц.
(Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ)

КУЛЬТУРО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ КЕРІВНИХ КАДРІВ ОСВІТИ

Наукові праці МАУП, 2002, вип. 4, с. 109–111

Проблеми підготовки керівних кадрів освіти набули особливого значення в період освітянської кризи в Україні, завдяки чому їх почали вивчати багатомірно, залучаючи також філософський і культурно-психологічний аспект бачення.

Коли дитина з'являється на світ, а точніше, в інформаційний простір, вона згодом дізнається не тільки про повітря, яким дихає, про воду, яку п'є, а й про інформацію, яку споживає і відтворює. Спочатку інформацію надають батьки та рідні, потім учителі та викладачі, з якими конкурують інші джерела, особливо засоби масової інформації, тощо. Те, яку інформацію споживатиме нове покоління, — буде воно отруєним, хворим або навчиться орієнтуватися у світі інформації та видобувати її самостійно, — багато в чому залежить від управлінців освіти.

Ще з давніх часів, проникаючи у таємниці життя, генії усвідомили роль інформації у людському житті. Вони передали свої знання забутою нами мовою символів, знаків та образів, в яких персоніфікували (опоетизували, одухотворили, обожили) першопричини соціального життя — взаємодію протилежних полюсів енерго-інформаційного простору, тобто Дух і Матерію. Назвали їх Небом і Землею, добрим і злим казковими чарівниками, які весь час точать суперечки між собою, по черзі перемагаючи один одного, або Днем і Ніччю, Сонцем і Місяцем, чи світлим космічним та темним земним магами, які вчать людей правилам поведінки. Наприклад, жити відповідно до закону гармонії, або розвиваючої взаємодії із природою, культурою, іншою людиною, самим собою, чи виживати будь-яким чином. Опоетизація полюсів інформаційного простору, витоками якої стало обоження природного циклу, сил фізичної, а потім психічної природи, була продовжена персоніфікацією засобів передавання інформації, тобто сил соціальної природи, зо-

крема одухотворенням Слова. Згодом виникає вчення про Слово, яке не тільки переносить будь-яку інформацію, а й як культурно-психологічний засіб її передавання стає окремою, самостійною інформацією (інформацією про інформацію). Не випадково продуктом художньо-образного пізнання світу є усвідомлення того, що мова — це матір людини та людства, а її син — слово — це учитель і творець світу, насамперед того світу інформації, в якому народжується дитина і оволодіває завдяки освіті мистецтвом стати і бути людиною.

Продуктом раціонально-логічного способу пізнання, зокрема, в психології є відкриття того, що мова формує другу сигнальну систему, яка виникає в історичному розвитку суспільства як "надзвичайна надбавка", що вносить новий принцип в роботу центральної нервової системи, оскільки дає змогу у процесах праці і мовного спілкування віддзеркалювати світ в узагальненій формі*. А нею може бути як художній образ, так і поняття. Отже, мова — це засіб людського спілкування, розумової діяльності, мислення, вираження самосвідомості особистості, передавання інформації тощо. Культура і освіта є не тільки похідними від язика і мови, а й самостійно впливають на їх подальший розвиток, використовуючи для цього людську психіку. Усвідомлюючи роль язика мови і слова в еволюції людства, обожнюючи їх соціальну життєтворчу силу, наші пращури будували їм храми, які були і музеями культурного надбання, і просвітницькими центрами, що оберігали духовну Традицію.

Сучасна культура, як ніколи, чекає від освіти такої соціалізації нових поколінь, внаслідок якої вони змогли б досягти Традиції. Традицією

* Краткий психологический словарь / Под ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. — Ростов н/Д., 1999.

психологи називають такі засоби відтворення правил, норм поведінки, відносин між людьми, які історично склалися під впливом певних умов життя, досвіду використання інформації і стали духовним законом для людства. Тобто Традиція знаходиться на верхівці піраміди людських знань і досвіду, на вершині культури — до неї треба підніматись у процесі розвитку власної культуро-психологічної рефлексії. Адже Традиція є інформацією про те, як користуватися інформацією, як протистояти світовій масовій культурі, тотальній і маніпулятивній у своїй основі, тобто масовому гіпнозу і навіюванню, або тому темному чарівнику-мономагу, сучасне ім'я якого "ринок", "базар", "гроші", тій віртуальній реальності, яка перетворює людину на її раба, на живий товар.

Початок третього тисячоліття — це не тільки усвідомлення незворотності інформаційних війн, інформаційної та спричиненої нею загальносвітової освітянської кризи, зумовленої насамперед тим, що обсяг інформації, виробленої людством, кожного року подвоюється. Це також і перехід від постіндустріального суспільства до інформаційного, для якого притаманні глобалізація, інформатизація, інтеграція і в якому інформація стає пріоритетною серед усіх інших культурних цінностей, перетворюючись на їх підґрунтя.

Людина ХХІ ст. потенційно здатна стати універсальною, або глобальною людиною у тому розумінні, що завдяки освіті може увібрати в себе і переосмислити досвід, накопичений людством протягом усієї його історії розвитку, подібно до того, як зародок у материнському лоні проходить усі основні етапи розвитку живого на Землі. Отже, саме освіта має залучити молоде покоління до світової культури, до її скарбниці знань та досвіду, допомогти краще зрозуміти культурно-психологічний внесок свого народу в загальну скарбницю здобутків, його сучасне історичне завдання.

У певному розумінні освіта має навчити людину берегти і примножувати своє здоров'я, накопичувати знання, багатовимірно мислити, відчувати глибину свого існування або перебування у житті, відчувати своє призначення, зберігати дух пошуку істини, любові і вдячності до життя та реалізувати свій творчий потенціал натхнення на благо іншої людини. Не випадково у дзеркалі суспільної свідомості образ духовного вчителя, генія, творця, який уособлює Батьківщину та світову культуру, виникає набагато частіше, ніж образи царів та королів. Маючи великі права і можливості впливати на майбутнє кожної

людини і людства загалом, освіта повинна також бути відповідальною за те, що заважає дитині користуватись кращими зразками світової культури, Традиції. І нехтування цією відповідальністю керівниками освіти має сприйматись як злочин перед своїм народом.

Парадоксальна відмова від осмислення цієї проблеми свідчить про невігластво або страх перед майбутнім. Якщо немає духовних інвестицій, засівання соціокультурними генами універсуму пам'яті людини, тобто пам'яті майбутнього, то стають неможливими поновлення і розвиток сучасного. Не випадково найважливішими знаннями, навичками і вміннями у ХХІ ст. вважається культура психічних станів дорослої людини, культура творчості почуттів, почуттів розуму, волі, вміння проростати крізь хмари масової свідомості й відкривати істинну реальність, отримувати ту інформацію, яку чекаєш усе своє життя.

Водночас розуміння проблем освіти як найважливіших проблем держави, суспільства і людства загалом поки що не стало не тільки здобутком масової свідомості, а подекуди й професійної свідомості освітян. Саме тому носіями сучасного світогляду мають бути передусім керівні кадри освіти. Адже саме вони не тільки повинні розумітися на філософських, культуро-психологічних ідеологіях і політиці у галузі освіти, а й бути відповідальними за їх впровадження у практику освітянської діяльності.

Управлінець освіти поставлений наодинці перед глобальним магом "гроші", який вимагає від молодої людини тієї товарної якості, що має попит на ринку праці. Йому конче потрібна така система світоглядних ідей, яка б зумовила методологію не тільки навчання (передавання знань, вироблення навичок і вмінь) та виховання (формування системи відношень до природи, до культури, до людини, до себе, до Бога), а й освіти як системи розвитку самоусвідомлення, взірців для наслідування, відповідно до яких утворюються ідеальні уявлення, світогляд і стає можливим самовиховання.

Українська освіта конче потребує свого реформування ще й тому, що єдиним об'єктом уваги навчальних дисциплін у її учнів та студентів ще й досі залишається тільки зовнішній світ, тобто інша половина інформаційного космосу (внутрішній всесвіт людини), закритого від них. Як може цей факт охарактеризувати справжній управлінець освітою як не інформаційну війну проти свого народу і своєї культури. Адже у дитини мають бути обернена увага та локус-контроль не тільки на зовнішній, а й на внутрішній світ.

Колись слово “культура” використовувалось у розумінні обробки землі. Пізніше воно почало означати обробку і психічного ґрунту (культура почуттів, мислення, волевиявлення, станів, поведінки). Згодом воно почало означати й обробку інформації та її передавання наступним поколінням, тобто просвітницьку, педагогічну та освітянську культуру (у тому числі підготовку ке-

рівних кадрів). Адже саме від культури (обробки) освіти та управління освітою залежить відтворення самої культури, існування народу і держави. Культура проектування людиною себе і свого життя у майбутнє може скластися тільки завдяки такій освіті, яка стане синтезом і оволодіє мовами і науки, і релігії, і філософії, і мистецтва, тобто мовами культури.